

ПІДГОТОВКА ҐРУНТОЗНАВЦІВ В ОДЕСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ – МИНУЛЕ ТА СЬОГОДЕННЯ

Буяновський А.О., канд. геог. наук, доцент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

<https://orcid.org/0000-0002-3903-3139>

Тригуб В.І., канд. геог. наук, доцент

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Яворська В.В., д-р геог. наук, професорка

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

<https://orcid.org/0000-0002-7449-7908>

Анотація: Висвітлено основні віхи історії, сучасний стан і перспективи підготовки фахівців-ґрунтознавців в Одеському університеті, викладено основні аспекти формування та становлення наукової школи з ґрунтознавства в університеті.

Ключові слова: ґрунтознавство, географія ґрунтів, Одеський університет, геолого-географічний факультет, наукова школа.

Постановка проблеми. Важливість ґрунтів в житті людини важко переоцінити, адже окрім продовольчого забезпечення, вони відіграють надзвичайно важливі біосферно-екологічні функції – забезпечення простору та умов існування, біохімічного і геохімічного колообігу речовин, регулювання складу атмосфери і гідросфери, утворення та мінералізацію органічної речовини (гумусу), насамкінець, санітарно-очисну функцію, тощо. Поєднання в одній системі біогеоценотичних, біохімічних, геохімічних, регуляторно-санітарних функцій і формує еколого-продукційний потенціал ґрунту, визначаючи при цьому його дуалістичну природу вивчення та пізнання, а саме продукуюче-ресурсний через родючість ґрунтів та природно-ресурсний потенціал через здатність виконувати екосистемні функції. Тому ґрунт як об'єкт дослідження займає значиме місце при підготовці фахівців в різних науках – сільськогосподарських, біологічних, екологічних, географічних, науках про Землю, тощо.

Очевидним, є визнання того, що ґрунт як самостійне природно-історичне тіло, що володіє унікальною властивістю – родючістю, виступає об'єктом досліджень для низки спеціальностей, але по суті в межах двох галузей знань – природничих і аграрних наук.

Вивчення ґрунтів та власне формування науки ґрунтознавство в Україні розвивалось на базі спочатку класичних закладів освіти (університетів, ліцеїв, курсів) на фізико-математичних відділеннях, дещо згодом – в закладах освіти сільськогосподарського (передусім – рільничого та лісівничого) спрямування [1]. Зауважимо, що нині в Україні в аграрних ЗВО підготовка здійснюється за спеціальністю «Агрономія» за окремими освітніми програмами головно за

спеціалізацією агрогрунтознавство, тоді як в класичних університетах – переважно за освітніми програмами спеціальності «Науки про Землю».

Водночас, в Україні протягом уже майже 60-річного періоду сформувались потужні наукові школи з ґрунтознавства на географічних чи геолого-географічних факультетах класичних університетів, серед яких на базі відповідних профільних кафедр та лабораторій сформувалось і розвивається генетичне і екологічне ґрунтознавство (Одеська, Львівська, Київська та ін.) [2,3]. На деяких природничих факультетах педагогічних ЗВО проводяться місцеві ґрунтознавчо-географічні дослідження, однак, ці матеріали не мають системності в отриманні та збереженні накопичених знань. Натомість, в класичних та аграрного спрямування університетах, зазвичай, створені музеї та наявна відповідна матеріально-технічна база для формування наукових шкіл.

В Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова вивчення ґрунтознавства започатковано з часів його створення в 1865 р. Початківцями ґрунтознавства в Одесі слід вважати С. Щусєва, І. Палімпсестова, А. Бичихіна, Д. Абашева, О. Набоких, Г. Танфільєва та ін., які вперше викладали основи цієї дисципліни в стінах університету. Починаючи з 20-х і до середини 60-х років минулого сторіччя центр розвитку ґрунтознавства в регіоні перемістився до аграрного інституту (нині Одеський державний аграрний університет). В першу чергу завдяки збереженню колекції ґрунтових монолітів, зібраних О. Набоких [4]. В Одеському ж державному університеті (нині – ОНУ імені І.І. Мечникова) протягом цього періоду дослідження носили локальний характер фізико-географічної спрямованості (С. Бракін, Ю. Амброз та ін.) [2].

Лише з 1967 р. з моменту створення кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів на геолого-географічному факультеті в університеті починається розвиток фундаментального і прикладного ґрунтознавства зусиллями засновника кафедри І. Гоголева та його учнів Я. Біланчина, С. Позняка, І. Волошина, Є. Красехи та ін. Створена при кафедрі ґрунтознавча експедиція та проблемна науково-дослідна лабораторія географії ґрунтів та охорони ґрунтового покриву чорноземної зони (ПНДЛ-4) стали базою для проведення наукових досліджень та формування наукової школи.

У 2017 році у зв'язку з реорганізаціями кафедр на геолого-географічному факультеті кафедра ґрунтознавства і географії ґрунтів отримала нову назву кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру. Основними науковими напрямами досліджень кафедри залишилися уже традиційні ґрунтознавчо-географічні дослідження, а проблемна лабораторія продовжила свою багаторічну роботу з вирішення актуальних проблем ґрунтознавчо-географічної науки і практики на півдні України. Окрім традиційних напрямів досліджень додалися нові актуальні запити з декарбонізації агросистем, вивчення деградації чорноземів, екологізації землеробства в регіоні, тощо.

Водночас в зв'язку зі змінами нормативної бази вищої школи на кафедрі відкриваються освітні програми з метою підготовки ґрунтознавців «Землекористування і оцінка земель» бакалаврського та «Ґрунтознавство та використання земельних ресурсів» магістерського рівнів. Започатковані освітньо-професійні програми міждисциплінарного характеру, безумовно,

базуються на генетичному та прикладному екологічному ґрунтознавстві. Міждисциплінарність програм включає обов'язкове вивчення дисциплін з екології, просторового планування, земельного кадастру, землеустрою, тощо. Ці програми успішно пройшли акредитацію у 2024 р. Водночас, підготовка фахівців вищої кваліфікації в аспірантурі нині проводиться за спеціальностями 106 «Географія» (до 2024 р. включно) та з 2025 р. за спеціальністю Е4 «Науки про Землю» на базі кафедри і ПНДЛ-4 ОНУ в рамках виконання кафедральної та держбюджетних тематик. Нині на кафедрі та ПНДЛ-4 виконується держбюджетна НДР №625 «Розробити адаптивні сценарії сталого вуглецево-нейтрального управління та відновлення деградованих чорноземів півдня України в умовах війни» (№ держреєстрації 0126U002130), кафедральна НДР №330 «Стале землекористування в південному регіоні України: сучасні проблеми та шляхи їх вирішення» (№ держреєстрації 0122U201820), госпдоговірна НДР № 121 «Ґрунтово-агрохімічне обстеження території землекористування ТОВ «Мирне», до виконання яких залучаються здобувачі освіти усіх рівнів підготовки.

Співробітники кафедри також приймали і приймають участь в низці міжнародних наукових («Global Nitrogen Cycle Towards» INMS, «Екологічний моніторинг в басейні Чорного моря з використанням продуктів програми Копернікус» PONTOS та ін.) та освітянських (Erasmus+) проєктів, що посилює можливості підготовки фахівців та розвиток людського потенціалу здобувачів і викладачів в університеті.

Безумовно, нагальними потребами для подальшої підготовки фахівців в університеті з ґрунтознавства є розвиток матеріально-технічної бази, стабільність фінансування та контингенту здобувачів, насамперед, бакалаврського рівня. Іншим важливим напрямом для успішної підготовки фахівців-ґрунтознавців вбачаємо інтеграцію з практиками-стейкхолдерами шляхом впровадження дуальної форми освіти, що має досить значимі перспективи щодо свого розвитку.

Список використаних джерел

1. Попельницька Н.О. Ґрунтово-географічні дослідження Північно-Західного Причорномор'я : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.05 / Попельницька Наталія Олександрівна; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2017. 20 с.
2. Біланчин Я.М. Кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів Одеського національного університету - 50! *Вісник Одес. нац. ун-ту*. Сер.: Географ, та геол. науки. 2017. Т. 22. Вин. 1 (30). С. 75-85.
3. Буяновський А.О., Красеха Є.Н., Тригуб В.І. Кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру Одеського університету – 55! *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Географічні та геологічні науки. 2022. Т. 28. Вип.2 (41). С. 207-218.
4. Михайлюк В.І. Олександр Гнатович Набоких - основоположник ґрунтознавства в Україні та фундатор Одеського сільськогосподарського інституту. *Аграрний вісник Причорномор'я*: збірник наукових праць. Одеса, ОДАУ, 2008. Вип.46. С. 168-181.

Abstract: The main historical milestones, current status and prospects of training soil scientists at Odesa University are highlighted, and the main aspects of the formation and establishment of the scientific school of soil science at the university are outlined.

Keywords: soil science, soil geography, Odesa University, Faculty of Geology and Geography, scientific school.

УДК 338.439:35:327

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-103

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Васиньова Н.С., канд. пед. наук, доцентка

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

<https://orcid.org/0000-0002-7019-0247>

Анотація: У статті розглянуто проблему продовольчої безпеки як багатовимірного виклику глобального розвитку, що охоплює економічні, соціальні, екологічні та політичні аспекти. Підкреслено недостатність традиційних механізмів регулювання та актуальність пошуку нової парадигми публічної політики, яка ґрунтується на цифровізації управління, екологізації аграрного виробництва та розвитку соціальних інновацій. Особливу увагу приділено міжнародним документам і практикам (FAO, WFP, Європейська стратегія Farm to Fork), а також їх адаптації до українського контексту воєнного та поствоєнного відновлення. Зроблено висновок, що продовольча безпека є ключовим чинником стабільності та розвитку людства, а сучасні підходи до її забезпечення формують основу нової моделі глобальної та національної публічної політики.

Ключові слова: продовольча безпека; публічна політика; глобальні виклики; цифровізація; екологізація; соціальні інновації; Україна; поствоєнне відновлення.

Проблема продовольчої безпеки у XXI столітті набуває особливої гостроти в умовах глобальних викликів – воєнних конфліктів, кліматичних змін, економічних криз та пандемій. Традиційні механізми державного регулювання дедалі частіше виявляються недостатніми для забезпечення стійкості та справедливого доступу до ресурсів. Саме тому актуальним є пошук нових підходів до формування глобальної та національної публічної політики у сфері продовольчої безпеки, які поєднують технологічні, екологічні та соціальні інструменти.

Для України, яка перебуває у стані воєнного та поствоєнного відновлення, питання продовольчої безпеки має стратегічне значення. Адаптація міжнародних практик дозволяє інтегруватися у глобальні процеси та водночас зміцнити національну систему харчового забезпечення. Це створює передумови для